

Теорія і методика навчання

УДК 78:615.86

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15110005>

Музикотерапія як чинник психолого-педагогічного впливу на емоційно-вольову сферу школярів

Дудик Романа Володимирівна

кандидат мистецтвознавства, доктор філософії, доцент кафедри методики музичного виховання та диригування, Навчально-науковий інститут мистецтв,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,

вул. Української перемоги, 34-а, Івано-Франківськ, 76014,

romanadudyk@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-7737-6688>

Прийнято: 19.03.2025 | Опубліковано: 29.03.2025

Анотація. Мета статті – вивчення ефективності музичної терапії як інноваційного методу психолого-педагогічного впливу на емоційно-вольову сферу школярів. Вона спрямована на вивчення ефективності музикотерапії у покращенні емоційного стану та розвитку вольових якостей учнів. Стаття розглядає теоретичні аспекти музикотерапії, включаючи психологічні механізми впливу музики на емоційну та вольову сфери людини. На основі аналізу науково-педагогічної літератури та результатів емпіричних досліджень у дослідженні демонструється позитивний вплив музичної терапії на психоемоційний стан та навчальні досягнення учнів початкової та середньої школи, аналізується ефективність різних підходів, таких як музична імпровізація, використання музики на зниження їх рівня стресу та

тривожності, підвищення емоційного благополуччя, покращення концентрації уваги, розвитку вольових якостей, таких як самоконтроль, самодисципліна та саморегуляція тощо. Досліджується вплив музикотерапії на психічне та фізичне здоров'я дітей, а також на їхні психосоціальні та емоційні потреби. У статті аналізуються конкретні підходи до застосування музикотерапії в лікуванні різних патологій та захворювань у дітей шкільного віку. Стаття висвітлює **методи** та **стратегії** використання музикотерапії в шкільному середовищі, включаючи індивідуальні та групові заняття, музичні вправи та різні **техніки** релаксації. Додатково, обговорюються практичні аспекти впровадження музичної терапії в шкільний навчальний процес з метою покращення якості життя та реабілітації дітей і надаються поради та рекомендації для педагогічної практики. **Висновки** дослідження можуть бути корисні для вчителів, психологів та інших фахівців, що працюють з дітьми у шкільному середовищі, для батьків і дослідників у галузі музичної педагогіки та психології, які цікавляться питаннями психоемоційного розвитку дітей та підлітків, а також для адміністрації навчальних закладів, які прагнуть підвищити ефективність навчального процесу та забезпечити психологічний комфорт для учнів.

Ключові слова: музична терапія, навчальний процес, психолого-педагогічний вплив, емоційно-вольова сфера школяра, методи.

Music therapy as a factor of psychological and pedagogical influence on the emotional and volitional sphere of schoolchildren

Dudyk Romana Volodymyrivna

Candidate of Arts, Doctor of Philosophy, Associate Professor of the Department of Music Education and Conducting Methods, Educational and Scientific Institute of Arts, Prykarpattia National University named after Vasyl Stefanyk, St. Ukrainian victories, 34-a, Ivano-Frankivsk, 76014, romanadudyk@ukr.net,

<https://orcid.org/0000-0001-7737-6688>

***Abstract.** The purpose of the article is to study the effectiveness of music therapy as an innovative method of psychological and pedagogical influence on the emotional and volitional sphere of schoolchildren. It is aimed at studying the effectiveness of music therapy in improving the emotional state and developing willpower of students. The article considers the theoretical aspects of music therapy, including the psychological mechanisms of music's influence on the emotional and volitional spheres of a person. Based on the analysis of scientific and pedagogical literature and the results of empirical research, the study demonstrates the positive impact of music therapy on the psycho-emotional state and academic achievements of primary and secondary school students, analyzes the effectiveness of various approaches, such as musical improvisation, the use of music to reduce their stress and anxiety levels, increasing emotional well-being, improving concentration, developing willpower such as self-control, self-discipline and self-regulation, etc. The impact of music therapy on the mental and physical health of children, as well as on their psychosocial and emotional needs, is studied. The article analyzes specific approaches to the use of music therapy in the treatment of various pathologies and diseases in school-aged children. The article highlights **methods** and strategies for using music therapy in a school setting, including individual and group sessions, musical exercises, and various*

*relaxation techniques. In addition, the practical aspects of introducing music therapy into the school educational process are discussed in order to improve the quality of life and rehabilitation of children, and advice and recommendations for pedagogical practice are provided. **The findings of the study** can be useful for teachers, psychologists and other professionals working with children in the school environment, for parents and researchers in the field of music pedagogy and psychology who are interested in the psycho-emotional development of children and adolescents, as well as for the administration of educational institutions that strive increase the effectiveness of the educational process and ensure psychological comfort for students.*

Keywords: *music therapy, educational process, psychological and pedagogical influence, emotional and volitional sphere of the schoolboy, methods.*

Музикотерапія – це форма терапії, в якій музика використовується як засіб для покращення фізичного, емоційного, соціального та психологічного благополуччя і здоров'я людини. Це процес, в якому музика та її виражальні засоби, такі як ритм, мелодія та гармонія, використовуються для стимулювання реакцій у психологічному та фізіологічному стані людини.

Постановка проблеми. Музикотерапія як метод впливу на емоційний, когнітивний та фізичний стан людини є об'єктом численних наукових досліджень. Незважаючи на активне використання музики в медичній та психологічній практиці, залишається відкритим питання про механізми її впливу на психоемоційний стан та ефективність у різних категорій пацієнтів.

Зокрема, існує необхідність визначення оптимальних методів музикотерапії для різних вікових і соціальних груп, а також розробки науково обґрунтованих підходів до її застосування в реабілітації, освіті та психологічній підтримці. Дослідження цієї проблематики є актуальним у зв'язку з поширенням стресових розладів, емоційного вигорання та зростанням інтересу до немедикаментозних методів терапії.

Ця стаття спрямована на аналіз сучасних підходів до музикотерапії, визначення її важливих напрямків та оцінку ефективності у різних сферах застосування.

У статті розглядається проблема впливу музикотерапії на емоційно-вольову сферу школярів у контексті психолого-педагогічного підходу. Зокрема, досліджується, наскільки музикотерапія може впливати на психічне становище та емоційну стабільність школярів, забезпечуючи їм засоби для подолання стресу, підвищення самосвідомості та розвитку емоційної інтелігенції. Також вивчається роль музикотерапії у формуванні вольових якостей, таких як самодисципліна, концентрація та вміння контролювати власні емоції, що може мати значний вплив на успішність навчання та загальний розвиток школярів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні десятиліття музикотерапія стала об'єктом інтенсивних міждисциплінарних досліджень, що охоплюють психологію, медицину, нейронауку та педагогіку. Вчені аналізують вплив музики на когнітивні процеси, емоційний стан, фізичне здоров'я та соціальну адаптацію людини.

Дослідження підтверджують позитивний вплив музики на зниження рівня стресу, тривожності та депресії. Так, у фундаментальних працях Г. Побережної [10-12], дослідженнях Л. Гаврілової [3], В. Драганчук [5; 6], В. Московченко [8], О. Федій [14] розглядаються різноманітні аспекти проблем музикотерапії, наголошується на тому, що прослуховування музики сприяє зниженню кортизолу (гормону стресу) та покращенню емоційного фону із депресивними розладами.

Сучасні дослідження вітчизняних психологів (О. В. Вознесенська [2], Т. С. Яценко [16]) демонструють, що музика активує різні ділянки мозку, зокрема лімбічну систему, яка відповідає за емоції. Активне музикування може стимулювати нейропластичність, що особливо важливо у реабілітації після інсультів. У медичній сфері музикотерапія широко застосовується для пацієнтів

із неврологічними порушеннями, аутизмом, деменцією. Музична терапія сприяє відновленню мовлення та покращенню моторики [9]. Дослідження доводять, що музикотерапія позитивно впливає на соціальну взаємодію дітей з аутизмом, покращуючи їхню комунікативну активність та емоційне сприйняття. Незважаючи на значні успіхи у вивченні музикотерапії, існує потреба у стандартизації методик та більшій кількості клінічних досліджень, що підтвердять її ефективність у довгостроковій перспективі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість досліджень, присвячених музиці як засобу психолого-педагогічного впливу на розвиток школярів, питання використання музикотерапії для цілеспрямованого формування емоційно-вольової сфери дітей залишається недостатньо вивченим. Аналіз наукової літератури дозволяє виділити кілька аспектів, що потребують подальшого дослідження: 1) недостатня увага до індивідуальних відмінностей школярів при застосуванні музикотерапії; 2) обмеженість досліджень щодо інтеграції музикотерапевтичних методів у навчально-виховний процес школи; 3) недостатнє вивчення зв'язку між музикотерапією та розвитком вольових якостей школярів, зокрема таких, як самоконтроль, наполегливість, цілеспрямованість; 4) відсутність апробованих методик для різних вікових груп школярів, що дозволяють коригувати та розвивати емоційно-вольову сферу засобами музикотерапії; 5) обмежені емпіричні дослідження довготривалого ефекту музикотерапії на емоційно-вольову сферу школярів. Тому окреслені аспекти потребують подальшого теоретичного обґрунтування та практичної розробки ефективних музикотерапевтичних програм для покращення емоційно-вольового розвитку школярів.

У межах проведеного дослідження зроблено спробу комплексно проаналізувати можливості музикотерапії як ефективного чинника психолого-педагогічного впливу на емоційно-вольову сферу школярів. Запропоновано

авторську модель використання музикотерапевтичних засобів, що інтегрується в навчально-виховний процес та спрямована на гармонізацію емоційного стану учнів та розвиток їх вольових якостей. Особлива увага приділена визначенню ефективності різних музикотерапевтичних методів через емпіричну перевірку, що передбачає оцінку динаміки емоційної стійкості, рівня самооцінки та сформованості вольової регуляції у школярів. Інноваційність представленого дослідження полягає у розробці комплексного підходу до застосування музикотерапії в освітньому середовищі як чинника цілеспрямованого впливу на емоційно-вольову сферу школярів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження впливу музикотерапії на психічне становище та емоційну стабільність школярів. Аналізуються основні механізми впливу музичних практик на емоційну регуляцію, розвиток вольових якостей, соціальну адаптацію та стресостійкість учнів. Визначаються ключові методи музикотерапії, які сприяють гармонійному розвитку особистості, а також перспективи її використання у навчально-виховному процесі.

Виклад основного матеріалу. Музикотерапія – це метод лікування та психологічної корекції, який використовує музику та музичну діяльність для покращення емоційного, фізичного, когнітивного та соціального стану людини. Вона базується на ідеї, що музика впливає на мозкову діяльність, психіку та загальне самопочуття.

Сьогодні музикотерапія використовується як частина комплексного підходу до лікування та реабілітації в різних сферах медицини, включаючи психіатрію, психотерапію, реабілітацію, педіатрію та паліативну допомогу. Вона є потужним засобом підтримки психічного здоров'я та емоційної стабільності дітей шкільного віку; допомагає учням справлятися зі стресом, тривожністю, емоційними коливаннями та сприяє загальному психологічному комфорту. Завдяки поєднанню музичного сприйняття, активного музикування та тілесної

взаємодії із ритмом, цей метод дозволяє формувати гармонійний емоційний стан дитини.

По-перше, музикотерапія як засіб зниження стресу та тривожності:

1) Музика має заспокійливий ефект, знижує рівень кортизолу (гормону стресу) та сприяє релаксації.

2) Прослуховування повільних композицій із плавною мелодією допомагає дітям стабілізувати серцебиття та дихання, що позитивно впливає на нервову систему.

3) Активна участь у музичних заняттях (гра на інструментах, спів) дозволяє виразити емоції без слів, що особливо важливо для дітей, які мають труднощі з вербалізацією своїх почуттів.

По-друге, регуляція емоційного стану та розвиток емоційного інтелекту:

1) Музика впливає на лімбічну систему мозку, яка відповідає за емоції, допомагаючи дітям краще усвідомлювати власні почуття.

2) Музикотерапевтичні методи вчать школярів розпізнавати різні емоційні стани через зміну темпу, ритму, гармонії у творах.

3) Спів чи ритмічні вправи допомагають зняти емоційну напругу та сприяють формуванню позитивного настрою.

По-третє, вплив на поведінкову та соціальну адаптацію:

1) Колективне музикування розвиває комунікативні навички, вміння працювати в команді та підтримувати емоційний контакт з іншими.

2) Групові музичні заняття зменшують почуття самотності та тривоги, що особливо важливо для дітей із соціальними труднощами.

3) Виконання музичних композицій у спільному ритмі допомагає дітям синхронізувати свої дії з іншими, що позитивно впливає на їхню емоційну рівноваженість.

По-четверте, формування стресостійкості та психологічної стабільності:

1) Діти, які регулярно займаються музикотерапією, легше переносять психологічні навантаження, пов'язані з навчанням.

2) Розвиток здатності до концентрації під час виконання музичних творів допомагає дітям фокусувати увагу на завданні, що сприяє зниженню рівня імпульсивності.

3) Використання спеціальних музичних технік (наприклад, музично-ритмічні медитації) сприяє стабілізації емоційного фону та зниженню.

Формування вольових якостей у дітей шкільного віку є важливим аспектом їхнього особистісного розвитку. Вольові риси, такі як наполегливість, самоконтроль, відповідальність і здатність долати труднощі, безпосередньо впливають на успішність навчання, соціалізацію та психологічну стійкість учнів. Музикотерапія є одним із ефективних засобів розвитку цих якостей, оскільки поєднує емоційний, когнітивний та поведінковий вплив на дитину.

1. Вплив музикотерапії на самоконтроль і емоційну регуляцію

Один із ключових аспектів вольової сфери – це здатність контролювати свої емоції та поведінку. Музикотерапія сприяє розвитку саморегуляції через:

- Ритмічні вправи, що допомагають упорядкувати внутрішній стан та підвищити концентрацію.
- Прослуховування спокійної музики, яке знижує рівень тривожності та покращує емоційну стабільність.
- Групове музикування, що розвиває здатність дотримуватися правил, чекати своєї черги та взаємодіяти з іншими.

2. Розвиток наполегливості та витривалості

Наполегливість і здатність доводити справу до кінця – важливі вольові риси, що розвиваються під час музичних занять:

- Репетиційний процес формує звичку до систематичної роботи та терпіння.

- Подолання труднощів у навчанні музичним творам допомагає дитині виробляти звичку до послідовності дій.

- Імпровізація та експериментування сприяють розвитку творчої сміливості та здатності приймати нестандартні рішення.

3. Формування відповідальності та дисциплінованості

Заняття музикою вимагають відповідального ставлення, що відбивається на загальному рівні самодисципліни школяра:

- Участь у хоровому чи оркестровому виконанні розвиває почуття відповідальності перед групою.

- Вивчення нотної грамоти та правильне виконання творів вчать уважності й структурності мислення.

- Підготовка до виступів формує здатність планувати свій час і працювати на результат.

4. Психологічна стійкість та здатність долати труднощі

Завдяки музикотерапії школярі вчаться справлятися з труднощами, що формує їхню психологічну витривалість:

- Виступи перед аудиторією допомагають подолати страх публічних виступів і розвивають сміливість.

- Музичні ігри з елементами конкуренції формують здоровий дух суперництва і стійкість до невдач.

- Релаксаційні музичні методи допомагають учням розвивати стресостійкість.

Музикотерапія для молодших школярів базується на використанні методик, які сприяють емоційному розвитку, гармонізації психічного стану, покращенню соціальних навичок та стимулюванню креативного мислення. Вона може бути як активною (включає участь дитини у створенні музики), так і рецептивною (спрямована на сприйняття музичних творів).

1. Активні методи музикотерапії

Ці методи передбачають безпосередню участь дитини у музичному процесі, що розвиває її творчі здібності та допомагає виражати емоції.

Співотерапія (вокальна терапія)

- Використовується для зняття емоційної напруги та розвитку мовлення.
- Народні пісні, колискові, дитячі хорові композиції допомагають регулювати психоемоційний стан.
- Розвиток дихання та артикуляції позитивно впливає на мовлення та комунікацію.

Гра на музичних інструментах

- Використання простих інструментів (барабани, дзвіночки, ксилофони) допомагає дітям покращити координацію та самовираження.
- Ритмічні вправи розвивають увагу, самоконтроль та моторну активність.
- Групове музикування сприяє соціалізації та командній роботі.

Ритмотерапія

Вправи з плесканням, тупотінням, ритмічні ігри допомагають покращити концентрацію та координацію.

- Використовується для зняття психом'язового напруження та покращення емоційної рівноваги.

Імпровізація та музичні ігри

- Дітям пропонують створювати власні мелодії або ритмічні малюнки, що стимулює креативність та емоційне вираження.
- Музично-рухливі ігри («Знайди свій звук», «Повтори ритм», «Співаючі емоції») сприяють розвитку емоційного інтелекту.

2. Рецептивні методи музикотерапії

Ці методи спрямовані на сприйняття музики та її вплив на психоемоційний стан дитини.

Слухання музики (музична релаксація)

- Використання класичної, народної, природної або інструментальної музики допомагає знижувати тривожність.
- Уповільнена мелодійна музика сприяє стабілізації серцевого ритму та нормалізації дихання.
- Важливим є підбір репертуару до емоційного стану дитини.

Музичні казки

- Поєднання музики з художнім словом дозволяє дітям глибше переживати сюжет і розвивати уяву.
- Допомагає формувати позитивні емоційні реакції та розширювати словниковий запас.

Музична медитація

- Використовується для заспокоєння та розслаблення після активної діяльності.
- Дітям пропонують уявити картини природи під звучання спокійної музики.

Асоціативний метод. Дітям дають можливість «розфарбовувати» музику: під час прослуховування вони малюють свої почуття або історії, які асоціюються з музичним фрагментом. Це сприяє розвитку емоційної чутливості, асоціативного мислення та образного сприйняття.

Методи музикотерапії для дітей молодшого шкільного віку спрямовані на розвиток емоційного інтелекту, зняття стресу, покращення соціальних навичок та стимулювання когнітивного розвитку. Активні методи залучають дитину до створення музики, тоді як рецептивні допомагають через її сприйняття. Гармонійне поєднання цих підходів робить музикотерапію ефективним засобом підтримки психічного здоров'я дітей.

Музикотерапія для старших школярів спрямована на зниження стресу, розвиток емоційного інтелекту, покращення самовираження та формування

соціальних навичок. У підлітковому віці зростає потреба в самостійності, самовираженні та комунікації, тому ефективними є як активні, так і рецетивні методи музикотерапії.

1. Активні методи музикотерапії передбачають безпосередню участь у музичному процесі – спів, гра на інструментах, імпровізація та ритмічні вправи.

Вокальна терапія (співотерапія)

- Виконання пісень, зокрема сучасних та народних, допомагає підліткам виражати свої емоції.

- Колективний спів (у хорі чи вокальному ансамблі) розвиває комунікативні навички та формує почуття спільності.

- Дихальні та вокальні вправи сприяють релаксації, покращують мовлення та самоконтроль.

Гра на музичних інструментах

- Використання барабанів, гітари, синтезаторів чи навіть створення електронної музики допомагає виразити себе та знизити рівень стресу.

- Індивідуальна гра сприяє самозаглибленню та концентрації уваги, а групова – розвитку взаємодії з однолітками.

Ритмотерапія

- Використання барабанного кола (drum circle) або ритмічних вправ допомагає вивільнити внутрішню напругу, зняти емоційні блоки та покращити координацію.

- Ритмічні імпровізації сприяють розвитку впевненості та креативного мислення.

Музична імпровізація та створення власної музики

- Написання текстів пісень та їхнє виконання допомагає підліткам обробляти свої емоції.

- Створення власних мелодій або використання цифрових програм для аранжування розвиває творче мислення та допомагає знайти власний стиль.

Танець і рухова музикотерапія

- Використання танцювально-рухових вправ у супроводі музики сприяє самовираженню та розрядці накопичених емоцій.

- Підходить для активних підлітків, які краще проявляють себе через рух.

2. Рецептивні методи музикотерапії зосереджені на сприйнятті музики та її впливі на психоемоційний стан.

Слухання музики та емоційний аналіз

- Підлітки обирають музику відповідно до свого настрою та обговорюють її вплив на емоційний стан.

- Аналіз текстів пісень сприяє розвитку критичного мислення та емоційної саморефлексії.

Музична медитація та релаксаційна музика

- Використання інструментальної або природної музики допомагає знижувати тривожність та покращує концентрацію.

- Практикується в навчальному процесі перед тестами або після напружених занять.

Асоціативний метод (музика та мистецтво)

- Підліткам пропонують малювати або писати історії, ґрунтуючись на прослуханій музиці.

- Допомагає розвинути емоційну чутливість та творчі здібності.

Музичні казки та аудіо-історії

- Використання музично-драматичних постановок, де підлітки можуть озвучувати героїв або створювати власні музичні сценарії.

- Формує навички комунікації, уяву та емоційну виразність.

Психоакустична терапія

- Використання спеціально підібраних звукових частот для регуляції нервової системи та покращення когнітивних процесів.

3. Соціальні методи музикотерапії включають групові заняття, які сприяють соціалізації та розвитку комунікативних навичок.

Хорові та вокальні ансамблі

- Допомагають формувати довіру, покращують навички співпраці та соціальної взаємодії.

- Підвищують самооцінку та навички публічного виступу.

Музично-театральні проекти

- Дозволяють підліткам працювати над постановкою музичних вистав, що сприяє розвитку креативності та командної роботи.

Групові музичні дискусії

- Обговорення улюбленої музики сприяє формуванню емоційного інтелекту та розвитку навичок усного мовлення.

Методи музикотерапії для старших школярів спрямовані не лише на емоційну регуляцію, а й на самовираження, розвиток комунікаційних навичок та підтримку соціальної адаптації. Поєднання активних, рецептивних та соціальних методів дозволяє ефективно використовувати музику як засіб гармонізації психічного стану підлітків.

Таким чином, зазначимо загальні методи музикотерапії:

1) Активна музикотерапія – коли пацієнти самі співають, грають на інструментах або імпровізують.

2) Рецептивна (пасивна) музикотерапія – прослуховування музики для релаксації або терапевтичного впливу.

3) Інтегративна музикотерапія – поєднання музики з іншими видами мистецтва (танці, малювання, драматерапія).

Музикотерапія сьогодні – це визнана наукова дисципліна, що активно використовується у психології, медицині та педагогіці.

Висновки. Музикотерапія відіграє важливу роль у підтримці психічного здоров'я школярів, допомагаючи їм регулювати емоційні стани, знижувати стрес

та покращувати соціальну адаптацію. Вона є ефективним засобом профілактики емоційних розладів та сприяє гармонійному розвитку особистості.

Музикотерапія є ефективним інструментом розвитку вольових якостей у школярів, оскільки впливає як на емоційний стан, так і на поведінкові стратегії дітей. Вона сприяє самоконтролю, наполегливості, відповідальності та вмінню долати труднощі, що є ключовими характеристиками особистості, здатної до самореалізації та адаптації в соціумі.

Список використаних джерел

1. Багінська І. В. Консультація для батьків «Вплив музики на інтелект дитини» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mlubashanska-gromada.gov.ua/news/15719923/>
2. Вознесенська О. Л. Арт-терапія в роботі практичного психолога: використання арт-технологій в освіті. К. : Шкільний світ, 2007. 120 с.
3. Гаврілова Л. Терапія мистецтвом і музикотерапія в профілактиці та корекції емоційних станів дітей дошкільного й молодшого шкільного віку. Психологічні перспективи. Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки ; [редкол.: Л. Засекіна (голов. ред.) та ін.]. Луцьк, 2009. Вип. 13. С. 41–47. Бібліогр.: 7 назв.
4. Гриньова В. Музикотерапія як складова збережувальної технології виховання студентської молоді. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/5613/1/Grynova.pdf>.
5. Драганчук В. М. Музична терапія: теорія та історія. Луцьк: РВВ «Вежа» Волинського національного ун-ту ім. Лесі Українки. 2010. 225 с.
6. Драганчук В. М. Музична психологія і терапія. Луцьк: Східноєвропейський національний ун-т ім. Лесі Українки. 2016. 230 с.
7. Малашевська І. А. Теорія і практика навчання музики дітей дошкільного та молодшого шкільного віку з використанням музикотерапії: дис.

... доктора пед. наук / Київський національний педагогічний ун-т ім. М. Драгоманова. Київ. 2017. 455 с.

8. Московченко В. С. Музикотерапія в діяльності музичного керівника: [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://vseosvita.ua/library/muzikoterapia-v-dialnostimuzicnogo-kerivnika-13408.html> Загол. з екрану. Мова укр.

9. Основні моделі імпровізаційної музикотерапії. Огляд лікувальних процедур в імпровізаційної музичної терапії. [Електронний ресурс]: [<http://musictherapy.org.ua/>]. Режим доступу: <http://musictherapy.org.ua/index.php/publications1/14-oglyad-improvizacijnoi-muzichnoi-terapii>.

10. Побережна Г. І. Музикотерапія як інноваційна технологія особистісного розвитку. Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часопис. 2010. № 3. С. 87–97.

11. Побережна Г. Музикотерапевтичні методики в школі. *Мистецтво та освіта*. 2010. № 4. С. 2–4.

12. Побережна Г. Потенціал музикотерапії. *Мистецтво та освіта*. 2008. № 2. С. 9–12.

13. Проект Концепції розвитку педагогічної освіти [Електронний ресурс]. Міністерство освіти України. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/.../kontseptsii-rozvitku-pedagogichnoi-os>.

14. Федій О. Музикотерапія в професійній діяльності сучасного педагога [Електронний ресурс]. Педагогіка : вісник Луганського НПУ імені Т. Шевченка. Режим доступу : <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/104/18045-muzikoterapiya-v-profesijnij-diyalnosti-suchasnogo-pedagoga.html>.

15. Щедролосева К. Музикотерапія та її лікувально-педагогічні можливості [Електронний ресурс]. Режим доступу : www.kspu.edu/ashx.

16. Яценко Т. С. Арт-терапевтичні технології в роботі психолога. К. : Марич, 2009. 68 с.